ERM0039

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ

Ի ՎԵՐԱՅ ԱՅԺՄԵԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ

ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՍԻՑ:

Ի ՓԱՐԻԶ

Ի ԹԱԳԱՒՈՐԱԿԱՆ ՏՊԱՐԱՆԻ,

1816:

39

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ

Ի վերայ այժմեան կացութեան Թագաւորութեան Պարսից։

Աշխարհն Պարսից զմեծամեծ փոփոխութիւնս կրեաց 'ի զանազան դարս և յեղափոխութիւնս քաղաքական իրաց. այլ յոչ ինչ ժամանակի Պարսկաստան վայելեաց զայնպիսի խնամ բարեաց կառավարութեն հիմնեալ 'ի վր օրինաց արդարութե և ուղղամտութե, որպ և տեսանի 'ի մերում ժամանակի է կառավարութեամբ ցեղին Կաճարեանց՝ շառաւիղեալ ըստ աւանդութեց ինչ 'ի Ճէնկիզեան տոհմէ՝ և բնակեցեալ 'ի բազում դարուց անտի 'ի հիւսիսային սահմանս Պարսից։ Սոքա՝ յետ Նատր Շահ Դահ-մազ Ղուլի խանին՝ մեծացան 'ի Պարսկաստան, և գերագոյն համարեցան աւելի քան զամ հին իշխանական ցեղս՝ մնացեալ 'ի մէջ նոցա։

Յամի տն 1784. Աղա Մուհամմէտ Շահն Կաճարեանց 'ի նոյն հոյակապ ցեղէ, ստացաւ զամ երկիրն Պարսկաստանու, մարտնչելով ը թշնամիս իւր, և յաղթելով նց, մի ըստ միոյ՝ Թագաւորեաց յընթացս տասն ամաց։ Սորա եղբօր որդին նր Մեծազօր Ֆէթալի Շահն ժառանգեաց բոլոր Թագաւորութեն հաւանութբ ամ ժողովրդոց Պարսից։

Կառավարութի նց իմաստութբ և խրատուքբ հիմնեալ և տնօրինեալ տեսանի յամ իրս. որովք և աւելի ստանան զսիրտս ամ Պարսից. զի 'ի հնումն՝ 'ի դատաստանական իրս՝ Օրէնսդէտք, Քաղաքապետք, և Գաւառապետք, զանարդար դատողութիւնս առնէին, կեղեքելով զժողովուրդն և վիրաւորելով զսիրտս ամենից։ Իսկ այժմ՝ ամ դատաստանքն լինին զգուշաւոր քննութբ, և բարձեալ 'ի ներկայութե Արքայորդւոց։ 'Ի հնումն՝ դատաւորք Պարսից կաշառօք դատախազէին միայն աղքէին. բայց՝ յաւուրս մեր՝ ամ դատաւորք Թոշակաւորեալք են 'ի տէրութենէ՝ տարեկան ռոճկօք, և կաշառառութին արգելեալ է ը մեծամեծ պատժօք։ 'Ի հնումն՝ բազում Պարսիկք առնէին զհարըս-

տունն և զվաստակս աշխատութեան իւրեանց յօտար Տն՝ պատճառաւ անողորմութեց և չափազանց հարկապահանջութեցն՝ որք լինէին անդ ։ Այլ առ այժմ՝ նոյն օտարացեալ Պարսիկք, և բնակիչք այլոց Տնց ես՝ անտրտունջ գալ և բնականալ ՚ի մէջ նց. և այս վն այն՝ զի հաւասարութեն այժմեան՝ տէր ամից զարդարակշռի իմն արդարութի և պաշտպանութի ՚ի վնասակարութենէ և յայլ իրս ։ ՚Ի հնումն՝ ազգն Պարսից ատէր միօրինակ զայլազգիս և զայլակրօնս արս, կամ ազգս առ հասարակ. բայց՝ ՚ի մերում ժամանակի՝ կիրառութիք ամ Հաւատոց և Կրօնից հաւասարին ազատ և պաշտպանեալ գտանին ։ ՚Ի հնումն՝ երևէին առաւելք բազումք ՚ի զանազան գաւառս Պարսից, և տէրութին յայնժամ ոչ հնաւէր ՚ի պատժել և ՚ի փոխել զնա. սակայն յայժմեան աւուր՝ ապահովութին տիրէ յամ տեղիս, թէ ՚ի քաղաքս, և թէ ՚ի ճանապարհս ։ Յառաջին ժամանակս՝ վարժութին զինուորութե, կերպ մարտնչելոյ, և կարգ զինուորական կացութե՝ էին ըստ հին սովորութեց. բայց այժմ՝ սակաւ առ սակաւ եւրոպական ձևք մուծեալ՝ տարածին ՚ի մէջ նց, թէ ՚ի զգեստս, թէ ՚ի զինավարժութիս, և թէ յայլ ամ զինուորական կարգադրութիս ։

Մինչ Թագաւորն Պարսից տայ զհրամանատրութի նահանգաց առ Շահզադէ որդիս իւր, կամ առ այլ Նախարարս՝ պահանջէ ՚ի նցնէ զբէր խոստմանս առ ՚ի լինել հնազանդ յամի, և կառավարել անաչառութբ, հալածելով զամ չարագործս. և սոքա ևս պարտաւորին նոյն գունակ զատորին Գաւառապետս ծառայել նց անխարդախութբ, և առանց օրինազանցութե, և արգելել զամ անօրէն գործառնութիս ը պատժով մահու, և համարս տալ փոխելց հպատակելոցն իւրեանց ։

Արդ՝ եթէ սոյն Ֆէթալի Շահ Արքայն՝ այսպիսեօք խոհեմ կարգադրութեամբք կառավարէ մինչ զտէրութի իւր, փոխարքայ որդին և բացարձակ հրամանատար բոլոր Պարսկաստանու, անմիջապէս յաջորդն և ժառանգ նր Աբաս Միրզայն՝ արեգակնափայլ իշխանն և ընդհանուր կուսակալն Ատրպատականի Տի՝ ընթանալով հաւասար զհետ շաւղաց հօր իւրոյ՝ առնէ ըստ օրինակի նր, և յաւելանայ օր ըստ օրէ յիմաստութի, և անօրինէ զգործ Թագաւորութեն՝ ըստ կամաց և ըստ կարգադրութեց նր ։

Ահա այսպիսի սահմանադրութք հաստատեալ կայ այժմ տէրութին

Պարսից. ուր անձինք, ստացուածք և կրօնք վայելեն ըստ հաճոյից իւրեանց զիրաւացի իմն ազատութի և պաշտպանութի։ Բարեմտութի այժմեան Թագաւորին Պարսից ճանաչի յամ տեղիս Թագաւորութեն. և յամ դիպուածս՝ գործք նր զուգակցին ը արդարութե, քաղցրաբարոյութե և ներողամտութե. վ̄ն և այսոքիկ յատկութիք զաւելի գովութիս վերաբերեն նմա, և առաւելապէս շահին զսէրս ժողովրդեան։ Արդ՝ առ 'ի տալ սոս միայն զինչ ինչ ծանօթութիս 'ի վր այժմեան կացութե տէրութեն Պարսից՝ բերեմ զմանր դիպուածս պատահեալ 'ի յետին ժամանակս մեր։

Յամի տն 1813. բնակիչք ն Խորասանու ապստամբեցան, և կամեցան ինքնագլուխ լինել. լուր այսր դիպուածոյ ժամանեալ վաղվաղակի յԱղուանս՝ Թագաւորն նց Շահ Մահմուտ՝ յօժարեցաւ գրգռել զապստամբեալսն, և ձեռնտու լինել նց. վն և զօրս գումարեալ յայնժամ՝ առաքեաց առ նս, ը հրամանաւ որդւոյ իւրոյ Շահզատէ Քամրանայ։ Այլ՝ այս տմ հասեալ յունկս ամենազօր Ֆէթալի Շահ Արքայի՝ հրամանաւ եւ սա զօրս կազմել՝ առ 'ի գնալ փութով ընդէմ նց. և յանձնեաց զհրամանատարութիւն իւրին՝ առ Խոմայիլ Խանն Թէլահին։ Բայց՝ յետ գնալոյ նր 'ի գործ մարտին՝ եհաս յանկարծակի լուր 'ի Թէհրան, թէ Սիւլէյման Խանն Կաճարեան՝ որ հրամանատար էր 'ի Մազանդարան 'ի կողմանէ Ֆէթալի Շահին՝ միաբանեալ իցէ և ես՝ ընդէմ զօրաց թգւրին։

Զայս տմ տեսեալ Շահին Պարսից կամեցաւ յայնժամ ինքնին ելանել 'ի պատերազմ ընդէմ թշնամեաց իւրոց. որ և ել իսկ, և զկնի զանազան մարտից՝ խորտակեաց զամ ապստամբսն, հնազանդեցոյց զժողովուրդն մինչ 'ի անդր քան զՃէրատ, և կալաւ կենդանւոյն զգլխաւոր թշնամին իւր՝ զնոյն ինքն զՍիւլէյման Խան ը այլ մեծամեծ խանս և զօրապետս Խորասանայ՝ որ ապստամբեալ էին ը նմա. և ածել ետ զամենեսին առաջի իւր առ 'ի դատել 'ի հրապարակ ատենի, յորում էին և ամ նախարարք տէրութեն։

Կամելով Թագաւորին ըստ իրաւացն դատել նախ զՍիւլէյման Խանն՝ եհարց անդ զամ մեծամեծս, թէ որով կերպիւ պարտ իցէ պատժել զնա. յայնժամ ամ Կուսակալք և Օրէնագէտք պատասխանեցին թէ ըստ

Օրինաց մերոց՝ արժանի է դա մահու. այլ գթացեալ Արքային 'ի վր նր՝ հրամայեաց զրկել զնա միայն 'ի տեսութէ աչաց՝ և թողուլ կեալ յնի առ. 'ի տալ օրինակ այլոց. և ապա միւս ապստամբելոցն՝ ներեաց և արձակեաց, պահելով զնս դարձեալ 'ի ծառայութե իւրում:

Յամի տն 1815. յամենայն ամրոցին եղև պակասուէ անձրևոյ յոյժ յոյժ 'ի շրջակայս արքայանիստ քաղաքին. և Շէյխիւլամ երկրին՝ որ թէպէտ և 'ի պատուի էր առաջի Թգւրին՝ և ամ արքունեաց նր, այլ ոչ ճանաչելով զարդարադատ կամս Արքային՝ ē ամ ժողովուրդս իւր առ հասարակ՝ և կամելով և նս՝ առնել զգործ ինչ հաճելի այ և Թագաւորին իւրոյ, ծնաւ զխորհուրդ ինչ 'ի սրտի իւրում, որ ըդէմ էր իսկ կամաց արքային. սա հաւաքեալ առ ինքն աւելի քան զերկու հարիւր պարսկազէն անձինս 'ի տուն իւր՝ քարոզէր նց ասելով թէ՝ պակասուէ անձրևոյ և անարգասաւորուէ երկրին՝ իցէ պատիժ ինչ հաւաքեալ յԱՏ, պատճառաւ յաճախելոյ միւսիւլմանաց 'ի գինետունս Հայոց. և թէ պարտ էր կործանել զայն ամ տեղիս անօրէնուէ, առ 'ի զադարեցուցանել զբարկուէ այ. ապա յորդորէր զամ ունկնդիրս իւր՝ առ 'ի դնալ 'ի միասին՝ և քանդել զայնս: Այսպիսի անհանճար բանիւք՝ յինքն յանկուցեալ զնոսա ցանկացեալ տխմարացն ռամկաց՝ խրա-խուսեաց զնս յանդգնական գործ ինչ: Յետ այնորիկ՝ փութացեալ ē նս ինքն անձամբ անձին 'ի Թաղն Հայոց, կործանել ետ զինս յեկեղեցեաց նց և զամենայն գինետունս:

Այլ լուր յանդգնուէ Շէյխիւլամին և համախոհից նր՝ եհաս վաղ-վաղակի յունկս Շահին. որոյ սրտմտեալ անհնարին՝ հրամայեաց թիկնապահաց իւրոց ըմբռնել փութով զնոյն զՇէյխիւլամն և զամ ապստամբեալսն ē նմա՝ և ածել զամենեսին 'ի յատեան իւր: Բայց՝ չարագործացն լուեալ զսպառնալի հրամանս Թագաւորին, և փախուցեալ 'ի զանազան տեղիս քաղաքին՝ թաղեցին զանձինս իւրեանց: Նոյնպէս և Շէյխիւլամն մազապուրծ զերծուցեալ զինքն, ապաւինե-ցաւ 'ի մզկիթն՝ անուանեալ Շահ աբդըլազիմ, միով ժամու հեռի 'ի քաղաքէն. որ ըստ սովորուէ երկրին՝ է ապաստանարան իմն ամ յան-ցաւորաց և մահապարտից ևս, մինչև ոչ կարել ումեք ունել զնս մինչ դեռ կայցեն անդ. և այս պատճառուէ տուեալ է նմա ըստ հին

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ No.

աւանդութեց ինչ՝ Թողեալ յօրէնադրաց Պարսից 'ի պատիւ միոյ իմամ զատէի անուանելոյ Շահապդըլազիմ, որոյ շիրիմն պահի յարգանօք 'ի մզկթի շինելոյ 'ի վր աւերակացն վաղեմի քաղաքին Պարսից Րահ կամ Րէհ կոչեցելոյ:

Այլ՝ Թագաւորական սպասաւորքն գտեալ զերկոտասան արս 'ի յապըս-տամբելոց անտի՝ ածին փութով յատեան Արքային. որոյ բազմեալ 'ի մէջ Նախարարաց իւրոց և գոլով բարկացեալ ընդէմ յանցաւորցն՝ կամեցաւ ինքնին հարցանել զնոսա ասելով այսպէս՝ «Արք ամբարտաւանք, որո՞յ »հրամանաւ, կամ 'ի ձեռն որո՞յ օրինաց համարձակեցայք դուք առնել »զայս, մի՞ Թէ Շէյխիւլամն է տէր ձեր և կառավարիչ երկրիս. »ըստ որում յանդգնեցայք դուք ընդէմ օրինաց Թագաւորին իմոյ, նովին »օրինօք դատապարտեցի զձեզ. եղիջիք յանցաւորք յատենէ իմմէ: » Այս՛ հրամայեաց Արքայն պատժել զնս ըստ օրինաց. և միանգամայն դատապարտեաց զամենեսին տալ Հայոց զ1000. Թումանս 'ի հատուցումն վնասուց: Յետ այսորիկ կոչեաց Թգւրն զերևելիսն Հայոց առ ինքն, և մխիթարեաց զնս սփոփական բանիւք, ասելով՝ «Կամիմ »որ ամ ազգք բնակեալք 'ի տէրութն իմում որ հաւատով և իցեն՝ դհա-»ւասար իմն ազատութի վայելեսցեն, և կեցցեն ը հովանեաւ իմոյ »Թագաւորին պաշտպանութ: » Եւ ևս խոստացաւ նոց պատժել զՇէյխիւ-լամն ըստ հրամանի օրինաց. և յորդորեաց զնս նաև ուրախ լինել, և աղօթել առ Այ վն կենաց իւրոց. և 'ի նոյն ժամու պատուիրեաց գան-ձապետին իւրոյ՝ տալ գլխաւորացն Հայոց՝ յիւր ժամանաւոր գանձարանէն զ3000. Թումանս, առ 'ի յօգնել այնց քրիստոնէից՝ որք զկորուստ ինչ արարեալ էին 'ի ստացուածոց իւրեանց 'ի նոյն աւուր՝ և հրա-մայեաց և ևս նոյն Արքայն տալ վերստին շինել զկործանեալ եկեղեցին Հայոց, և զայլ շինուածս նց. և հոգալ և ևս ծախուք տէրութն՝ զամ պակասութս կարասեացն խորտակելոց:

Դաւիթ Պէկ Ծատուրեան 'ի տանէ Մէլիք Շահնազարեանց,

Ասպետ առաջին աստիճանի կարգացն Արեգական և Առիւծոյ Պարսից:

پناهگاهی است که از پایتخت یك فرسنك و نیم دور میباشد و ما دام که
در آنجا مجرمان وهم قتّال می مانند کسی بر ایشان دست نمی تواند زد
بعد از جست وجوی بسیار دوازده نفر گرفتند و بحضور آوردند ۞ پادشاه
با خشم فرمود که یا مفسدان بحکمِ که و بکدام شریعت شمارا جراءت
وجسارت آمد که چنین غلط کردید ۞ مگر شیخ الاسلام شاه شما و مالك
ممالك ایران است که باو اطاعت نمودید چون خلاف قاعدهٔ دولت و عکس رای
مبارك پادشاهی بخود ماذون وجائز داشته اید سیاست موافق همان
قواعد برای شما معمول خواهد شد بیرون بروید و حکم فرمود تا بمقتضای
قانون بی تعویق سزا رسانند و مبلغ ۱۰۰۰ تمان بجهت تخمین بارامنه
ادا کنند و بعد رؤسا و معتبران نصارا بحضور طلبید و خاطرجمعی داده
گفت مطلب شاه این است که اقوام متساکن ممالك سلطانی هرکدام مذهب
دارند با کمال فراغبالی و آسودگی زیر سایهٔ خسروی زندگی کنند باید شریعت
شیخ الاسلامرا منظور نظر خاقانی و ملزوم همّت ما دانسته طایفهٔ ارامنه
بخوشحالی وبدعاگوئی پادشاهی مشغول باشند پس از اظهار این مراتب
مرحمت شاه فرمود که نیز مبلغ ۳۰۰۰ تمان از خزینهٔ خاصّ شهریاری
بروساء مذکوره تسلیم کنند تا مناسبًا میان ستمدیدگان تقسیم نمایند
و ایضًا قرار داد کرد که کلیسارا تعمیر واشیا و اسبابرا تجدید یا ترمیم کرده
مجموع این اخراجات محسوب دفاتر خزینهٔ عامره داشته باشند ۞

مرقوم شد در دار السّلطنه پاریس
در شهر رمضان المبارك سنهٔ
۱۲۳۱
۶۶۶

صاحب نشان شیر و خورشید ایران
ملك شاه نظر زاده میر داود ضادوریان

این معنی می طلبند که فسق و افترا بخود محروم و منع جور و جفا
در عهدهٔ خویش ملزوم دانسته متکفّل عمّال و زیردستان شوند و اگر خلاف
مراسم ذمّت بکنند مستوجب سیاست کردند ۞

اگر شهنشاه معظّم عنان دولت و قواعد عدالت بدین گونه مضبوط
نگاه دارد از طرف دیگر نوّاب والا شاهزاده عبّاس میرزا که ولی عهد
و نایب السّلطنه نامزد است در ولایات آذربایجان که
حکومت آن حدود بدست آن والا با اختیار کلّی داده اند مجموع
امور شرع و عرفرا موافق قانون و خاطرخواهی والد ماجد بعمل آورده
روز بروز در تدبیر مصالح وادراک علوم وفنون ترقّی میپذیرد ۞

الحال انتظام و قوانین سلطنت ایران بر این قراراست که
رعایا و مالکان اموال و اهالی مذاهب متفرّقه در ظلّ حمایت
خسروی سربست و آسوده گشته مرحمت پادشاهی در آفاق مشهور و مذکور افتاد
و اقوام آن اطراف بجهت دادآوری آن شهریار بیش از پیش مسرور و ممنون
میباشند و چون تصدیق این معانی لازم افتاد یک دو نقل که در این ایّام
وقوع یافت مرقوم کلک بیان خواهد شد ۞

در سنهٔ ۱۲۲۹ هجری مطابق سال ۱۸۱۳ عیسوی خراسانیان بغرض استقلال
عاصی شدند این خبر بسمع شاه محمود سلطان افاغنه رسید خواست تا آن
طغیانرا امداد دهد که آتش فتنه در آن ولا خاموش نشود و اولاد خود
شاهزاده کامران با قُشون لازمه بصوب خراسان فرستاد خبرآن واقعه برکاب
همایون آمد و معروض امنای دولت گشته شاه فرمود تا عسکر جمع کنند
و اسمعیل خان طلایرا سردار معیّن نموده بدفع طاغیان روانه کردند
چند روز گذشت که غفلةً بدار السّلطنهٔ طهران خبر رسید که حاکم
مازندران سلیمان خان قاجار باغی شده اتّفاق بخراسانیان کرده بود شاه
عساکر رکابی آراسته باستقبال دشمن بالذّات عزیمت فرمود و بعد از مقاتله
و محاربهٔ چند در هر جا مظفّر شده ولایات خراسان و هرات تا بنزدیک

دل مردمرا خراشیدندی ۞ در این وقت هر دعوا و نزاعرا با جدّ و جهد تمام واکثر اوقات در حضور شاهزادگان تفحص واقطاع میکنند ۞ سابقًا قضات جز رسومی که فریقین میدادند اصلاً مواجب نداشتند ۞ الحال شاه برای ایشان علوفهٔ سالیانه معیّن نموده تنبیه و تأکید بلیغ فرمود تا بهیچ وجه رشوت و الّا تحفهٔ جزوی از خلق نگیرند ۞ در ایّام پیشین فوج متعدّد اهالی و متوطّنان ایران بعلّت جور و تعدّی و بسبب کثرت باج وخراج اموال و املاک و صنایع بممالک اجنبیّه برده ارتحال و ترک وطن کردندی ۞ امّا در ایّام شاهنشاه فرخنده فر آن مهاجران و اولاد ایشان و هم اهالی غربت از دور و نزدیک بتمکین ایران میآیند زیرا که در هر جا برای امور تجارت و سائر صنایع سربستی کلّی و حمایت خاصّی پادشاهی حاضر و موجود است ۞ قبل بر این ایرانیان هرکسی که مذهب دیگر داشت اورا اکراه و اجتناب میکردند ۞ اکنون هر ملّتی باطوار و صنوف عبادت خود مشغول کشته مساویًا زیر سایهٔ خاقانی محمی در شریعت یکی از دیگری فرق نمی بینند ۞ مقدّمًا در اکثر ایالات ایران دزدان وسارقان بر سر راه نشسته کاروان و سیّاحان میزدند و در تأدیب وتعدیم ایشان حکّام تکاسل می کردند ۞ امّا امروز امنیّت و اطمینان در عموم ممالک محروسهٔ سلطانی خواه در بلدان خواه بر عرض جوادّ بدرجهٔ کمال رسیده ۞ درباب ترتیب اساس حرب و تعلیم عساکر اطوار قدیمه بنظام جدید یعنی بقواعد فرنکستان مبدّل کردید و قوانین مذکوره بومًا فبومًا بر خوی خلق تأثیر نموده سبب تزیّد راحت و اعتماد کشت ۞ و چون حضرت پادشاه جمجاه بشاهزادکان و بیکلربیکان و امرا و رؤسا مأموریتی وحکومتی عنایت فرماید از ایشان حجّت و عهدنامه میکیرد که حسب الموعود اطاعت بجای آورده امور و مصالحرا بی تعصّب اجرا کرده مفاسد ومجارمرا تعذیب نمایند ۞ وحکّام مشار الیهم از ضابطان وکتخدایان و سائر عمّال که در حفظ حکومت میدارند حجّات و تعهّدات

قندهار ضبط کرده اهالی آن دیار باطاعت آورد سلیمان خان و خوانین خراسان وسائر طاغیان بکیر آمده دست بسته و پای در زنجیر بحضور پادشاهی احضار کردند شاه فرمود که در مواجههٔ رجال دولت شریعت آنها قطع داشته باشند وچون قصه نمود که اولا دیوان سلیمان خان موافق قانون طی کنند پرسیده که بچه سیاستی مستحق است ریشسفیدان در جواب کفتند که مستوجب قتل است ۞ با وجود این حکم از راه مروّت بر او شهنشاهرا رحمت آمد و از سر خون او کذشته فرمود که برای خبرت عالم بی چشم باشد و باقی طاغیانرا بخشیده و مرخص کرده باز بخدمت سلطانی قبول نمود ۞

در سنهٔ ۱۲۳۰ مطابق سال ۱۸۱۵ در نواحی دار الخلافهٔ طهران از عدم باران خشکی عظیم اتّفاق افتاد و شیخ الاسلام آن پایتخت اکرچه نزد پادشاه و امنای دولت اعتبار و احترامش بسیار بود لکن از خاطرخواهی خسروی غافل وبی خبر که جملهٔ ساکنان ممالک محروسه مساویًا در ظلّ مرحمت شهریاری محمی باشند شیخ مشار الیه خود بخود تدبیری اندیشید که مقبول خدای تعالی وپسند طبع همایون آید و در خانهٔ خود دویست نفر از خلق فقیر جمع آورده ایشانرا وعظ کرد وکفت که یا مسلمین شبهه نیست که قطع باران و خشکیٔ زمین غضب خداست و سبب چنین بلا سوی در شرب شراب و در شیره خانهای ارامنه مجوئیم باید این خراباترا خراب کنیم تا قهر الهی ساکت وخاموش شود پس برویم و خانهای ناپاك بخاك یکسان سازیم ۞ با سخنهای فتنه انکیز دستهٔ مردم ناهشیار و زودرنج بتحریك و تحریق آمده با قیل و قال هجوم بمحالّهٔ ارامنه بردند و بحکم شیخ مومی الیه یك کلیسا و شیره خانه چند خراب کردند ۞ سریعًا خبر این شورش بسمع پادشاه رسیده غیظ کرد و فرمود تا شیخ الاسلام وسائر مفسدانرا کرفته بحضور بیاورند ۞ چون شنیدند که شاه از فعل ایشان در غضب شده بود فرار کردند و در اطراف شهر مخفی شدند وشیخ الاسلام بقصد رهائی جان بجامع شاه عبد العظیم کریخت و امین نشست ۞ آن جامع

در بیان

احوال ونظام وگذارشات عدالت آیات آین ایّام در ممالک محروسهٔ ایران ۞

از تلوّن زمان و تقلّب دوران در امور دولت ایران انواع تبدیلات و تشویشات اتّفاق افتاد ۞ ولی در هیچ هنگامی ملکرانی که فی الحال زیر سلطنت آل قاجار شایع عدالت گستری و رعیّت پروری استقرار پذیرفت هرگز بر آفاق ایران نورافشانی ننمود ۞ خاندان قاجار که از نسل بنی چنگیز گویند از مدّت مدید بر سرحدود شمالی ایران تمکین وتملیک گرفتند وبعد قضای نادرشاه مشهور در فرنگستان بنام طهمسب قلی خان اعتبار و اقتدار آن خاندان روز بروز زیاد گشته در میان طوائف نامدار آن دیار باوج بلندی و بالادستی رسید ۞

در سنهٔ ۱۱۹۸ مطابق سال ۱۷۸۴ عیسوی آقا محمد شاه قاجار همه خصمان و مقابلان خودرا یکایک استعلا ساخته واز دست ایشان ملکداریٔ ولایات برداشته سکّان ایران باو اطاعت نمودند وسلطنت او ده سال امتداد یافت وبعد برضای اقوام ایران برادرزادهٔ او سلطان صاحب قران فتحعلی شاه بر سریر موروث جلوس شریف فرمود ۞

در کلّی امور و مصالح بنی قاجار عدل ومرحمترا اعماد اساس دولت ساخته از این رهگذر قلوب اهالی ایران عموماً بدست آوردند ۞ قبل از این در اجرای شرع وعرف قضات وحکّام بلدان ونواحی بر رأی واختیار خود حکم فرمودندی و خلق اللهرا هر نوع ظلم و افترا رسانیدند

BELEDİYE KÜTÜPHANESİ

در بیان

احوال ونظام وگذارشات عدالت آیات این ایام

در ممالک محروسهٔ ایران ۞

فی پاریس

من المطبعة السلطانیة المعموره

سنة ۱۲۳۱ من الهجره ۞

BELEDIYE
KÜTÜPHANESI
No.

İBB Eyüp Sultan Halk ve Çocuk Kütüphanesi
ERM0039
255.07.02.01.06.00/